

Greek Journal of Religious Education (GjRE)

Vol 8, No 1 (2025)

Greek Journal of Religious Education

Η Γλώσσα των Νέων και η Γλώσσα της Θεολογίας
στο Σχολείο Σήμερα

Γρηγόρης Μαυροκωστίδης

doi: [10.12681/gjre.43516](https://doi.org/10.12681/gjre.43516)

To cite this article:

Μαυροκωστίδης Γ. (2025). Η Γλώσσα των Νέων και η Γλώσσα της Θεολογίας στο Σχολείο Σήμερα. *Greek Journal of Religious Education (GjRE)*, 8(1), 130–135. <https://doi.org/10.12681/gjre.43516>

Η Γλώσσα των Νέων και η Γλώσσα της Θεολογίας στο Σχολείο Σήμερα

Γρηγόρης Μαυροκωστίδης, Εκπαιδευτικός Θεολόγος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης,
grimavro@yahoo.gr

Ο διάλογος για την αναβάθμιση του μαθήματος των Θρησκευτικών στην εκπαίδευση συνεχίζει να έχει στις μέρες μας ξεχωριστό ενδιαφέρον, στο πλαίσιο των αλλαγών που συντελούνται γενικότερα στον τόπο μας, στην Ευρώπη και στον κόσμο σήμερα, όπως περιέγραψε στην εισήγησή του ο Μιλτιάδης Κωνσταντίνου. Ο διάλογος για τη γλώσσα της θεολογίας, το περιεχόμενο, το χαρακτήρα και τους στόχους του Μαθήματος των Θρησκευτικών είναι διάλογος για τους νέους, διάλογος για τον άνθρωπο.

Μπαίνοντας στην τάξη ως εκπαιδευτικοί θεολόγοι όλα αυτά τα χρόνια, έχουμε πάντα στο νου μας το τραγούδι του Διονύση Σαββόπουλου:

«Δεν ξέρω τι να παίξω στα παιδιά, ούτε και στους μεγάλους.
Είμαι μεγάλος με τιράντες και γυαλιά κι όλο φοβάμαι το αύριο.
Ζούμε μέσα σ ένα όνειρο που τρίζει...» (Σαββόπουλος, Δ. 1979).

Το όνειρο που θέλουμε να χτίσουμε σήμερα στο χώρο του σχολείου δοκιμάζεται καθημερινά. Το σχολείο είναι ένας χώρος ανταγωνιστικός που φιλοδοξεί να εξοπλίσει τους μαθητές με γνώσεις και πληροφορίες, για τη διεκδίκηση μιας θέσης στην κοινωνία της αγοράς. Παρέχει μεν δεξιότητες, χωρίς να μορφώνει νόημα ζωής, να εμπνέει, να ελευθερώνει, να συγκινεί. Δυσκολευόμαστε σήμερα να συζητήσουμε και να οργανώσουμε το σχολείο ως κοινότητα εκπαιδευτικών, γονιών και μαθητών, που στόχο έχει ένα ανοιχτό, ζωντανό, δημιουργικό, δημοκρατικό και συμπεριληπτικό σχολείο.

Θα έλεγε κανείς ότι η οικογένεια είναι ο χώρος όπου μπορούμε να χαρούμε την αλήθεια της ζωής. Καθένας δεν ζει μόνον για τον εαυτό του, αλλά και για τον άλλον. Σύζυγοι, γονείς και παιδιά, αγωνιζόμαστε να βρούμε την πληρότητά μας στον άλλον. Παρόλα αυτά, οι σχέσεις των γονιών και των παιδιών στην εφηβεία δοκιμάζονται. Μαθαίνουμε από τα παιδιά μας ότι η οικογένεια δεν μπορεί να περιορίζεται στον στενό της παράδεισο. Αναζητούν την αγάπη, την αποδοχή και την πληρότητα στην ευρύτερη οικογένεια των φίλων και συμμαθητών τους. Το σημείο στο οποίο

Το παρόν κείμενο αποτέλεσε ομιλία στη διαδικτυακή ημερίδα με θέμα «Η ευθύνη του θεολογικού λόγου σήμερα. 1700 χρόνια από την Α' Οικουμενική Σύνοδο (325 μ.Χ.) & 15 χρόνια Θεολογικός Σύνδεσμος «ΚΑΙΡΟΣ»» και αναφέρεται στην παρουσία του Θεολογικού Συνδέσμου «ΚΑΙΡΟΣ» στον δημόσιο λόγο. Η ημερίδα πραγματοποιήθηκε από τον «Πανελλήνιο Θεολογικό Σύνδεσμο «ΚΑΙΡΟΣ» για την αναβάθμιση της θρησκευτικής εκπαίδευσης» με αφορμή την γιορτή των Τριών Ιεραρχών, το Σάββατο 1η Φεβρουαρίου 2025.

κερδίζονται ή χάνονται οι μέχρι τότε καλές σχέσεις γονιών και παιδιών είναι αυτό που στη θεολογική γλώσσα αντιλαμβανόμαστε ως περιορισμένη εκκλησιαστικότητα.

Πώς όμως να μιλήσεις στα παιδιά για την ομορφιά και την αλήθεια της εκκλησιαστικής ζωής, όταν αυτή εξαντλείται σε κανονισμούς και ιδεολογήματα, ξεκομμένα από το μυστήριο της αγάπης του Θεού στον κόσμο. Όταν η εκκλησιαστική ζωή βιώνεται ως ευσεβισμός ψυχολογικής τακτοποίησης, ατομικής σωτηρίας; Η Εκκλησία παύει να είναι ο φυσικός μας χώρος, η οικογένειά μας, το σπίτι μας που μπορούμε να χαιρόμαστε τους άλλους ως φίλους και αδελφούς. Όταν η Εκκλησία γίνεται θρησκεία, φόβος και μηχανισμός αναγκαστικής σωτηρίας;

Ποιος είναι επομένως ο ρόλος του εκπαιδευτικού θεολόγου σήμερα;

α. Ο θεολόγος, ως εκπαιδευτικός οφείλει να αφουγκραστεί τα όνειρα, την αγωνία, την κριτική και το θυμό των νέων. Να κατανοήσει ότι η αντίδραση των νέων σε ό,τι ή σε όποιον δεν τους σέβεται και δεν τους αγαπά, είναι δείγμα υγείας.

β. Ο θεολόγος, ως εκπαιδευτικός είναι ανάγκη να γνωριστεί και να συνομιλήσει μαζί τους. Να κάνει την γλώσσα τους, γλώσσα της Θεολογίας.

γ. Να αναδείξει τη βαθύτερη εσωτερική συνάφεια της Βιβλικής και Πατερικής Θεολογίας με το ήθος και τη γλώσσα των νέων, που είναι ήθος και γλώσσα αγάπης και ελευθερίας. Είναι αυτό που διαφυλάσσουν οι νέοι στη ζωή τους φυσικά και αβίαστα, όσο και αν δυσκολευόμαστε πολλές φορές να το αναγνωρίσουμε. «Σας βεβαιώνω πως αν δεν γίνετε σαν τα παιδιά, δεν θα μπειτε στη βασιλεία του Θεού» (Μτ. 18,3).

Πού συναντάται επομένως η γλώσσα των νέων με τη γλώσσα της θεολογίας σήμερα;

Επιτρέψτε μου να παραθέσω κάποια διδακτικά παραδείγματα από τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών.

1. Σε διδακτικές ενότητες της Α΄ Λυκείου, προκειμένου να κατανοήσουν οι μαθητές το νόημα της Εκκλησίας επεξεργαζόμεσταν Βιβλικά και Πατερικά κείμενα ως ιστορικά παραδείγματα της εκκλησιαστικής ζωής, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Γιατί να έχει σημασία για έναν νέο σήμερα η εκκλησιαστική ζωή; Ποιο το νόημα της κοινότητας, σε καιρούς αποθέωσης του ατομισμού; Γιατί ο άλλος στη ζωή μας;

Παραθέτω μερικές από τις απαντήσεις, που όσο και αν ακούγονται αυτονόητες, είναι σημαντικό να τις αναγνωρίζουν και να τις κατονομάζουν οι μαθητές.

- «Η ζωή χωρίς τους άλλους, δεν έχει νόημα, χρώμα, ζωντάνια.»
- «Και με όλες τις ανέσεις του κόσμου, η ζωή είναι άδεια.»
- «Θα τρελαινόμουν χωρίς κάποιον να μιλήσω, να αγγίξω.»
- «Πώς μπορείς να είσαι, να χαιρέσαι μόνος σου;»
- «Ο Θεός δεν μας έπλασε να είμαστε μόνι.»
- «Παράδεισος είναι η κοινωνία. Κόλαση είναι η μοναξιά.»
- «Θα προτιμούσα μια κόλαση με ανθρώπους που να νοιάζομαι.»
- «Χωρίς την αγάπη και χωρίς την ανάσα της ελευθερίας η ζωή είναι κόλαση.»

Διαπιστώνουμε ότι απαντήσεις των μαθητών βρίσκονται πολύ κοντά στην Βιβλική και Πατερική παράδοση. Τι είναι η κόλαση, ρωτάει ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς.

«Η του ποθουμένου στέρησης». «Κόλαση είναι όταν οι άνθρωποι δεν αγαπιούνται, δεν μπορούν να δουν ο ένας το πρόσωπο του άλλου, κατά τον Αββά Μακάριο, γιατί είναι δεμένοι πλάτη με πλάτη».

2. Στο πλαίσιο Ερευνητικής Εργασίας του ΜτΘ στην Α΄ Λυκείου, αφιερώναμε οκτώ διδακτικές ώρες για να μελετήσουμε το κείμενο της Θείας Λειτουργίας του Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Ο στόχος της διερεύνησης αυτής αφορούσε στο ερώτημα για την εικόνα του Θεού και την εικόνα του ανθρώπου μέσα σε ένα βασικό λειτουργικό κείμενο. Είναι εντυπωσιακό ότι κατά τη διαδικασία αποδελτίωσης του κειμένου, διαβάζοντας τη μετάφραση, παράλληλα με το κείμενο, αντιφωνικά, οι μαθητές κατέληγαν εύκολα στο συμπέρασμα ότι στο κείμενο αυτό περιγράφεται η σχέση Θεού και ανθρώπου ως σχέση πατέρα και παιδιού. Η πραγμάτωση όμως αυτής της σχέσης, όπως συμβαίνει και με τις σχέσεις γονιών και παιδιών, στην περίοδο της εφηβείας ενέχει δυσκολίες. Τα συμπεράσματα των μαθητών και η συζήτηση που ακολουθούσε επικεντρώνονταν κυρίως στη σχέση του ανθρώπου με το Θεό, τον συνάνθρωπο και τον κόσμο, όχι μόνον ως σχέση αγάπης, αλλά και ως σχέση ελευθερίας.

- «Η αγάπη που δεν σέβεται την ελευθερία του ανθρώπου, γίνεται μια αγκαλιά φυλακή.»

3. Στη Β΄ Λυκείου μελετούσαμε το φαινόμενο του αθεϊσμού, μέσα από κείμενα θεωρητικών του αθεϊσμού, παράλληλα με βιβλικά και πατερικά κείμενα.

Η βασική θέση του αθεϊσμού για το Θεό και το φαινόμενο της θρησκείας είναι ότι η σχέση Θεού ανθρώπου είναι σχέση φόβου και ανάγκης. Ο φοβισμένος, ο ανήμπορος, ο εξαρτημένος άνθρωπος, δημιουργεί έναν παντοδύναμο, , δίκαιο Θεό, Θεό της ηθικής, Θεό τιμωρό, εχθρό της ζωής. Αν επομένως λυθούν τα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα του ανθρώπου, δεν θα υπάρχει κανένας λόγος ύπαρξης σχέσης Θεού και ανθρώπου. Τα συμπεράσματα και πάλι των μαθητών μέσα από αυτή την παράλληλη κειμενική προσέγγιση και μελέτη είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σταχυολογώ μερικές από τις απαντήσεις των μαθητών:

- «Ο αθεϊσμός δικαιώνεται όταν η σχέση Θεού και ανθρώπου παραμένει σχέση φόβου και ανάγκης.»
- «Δεν έχει δίκιο ο αθεϊσμός, όταν η σχέση Θεού και ανθρώπου ξεπερνάει το φόβο και την ανάγκη και γίνεται σχέση αγάπης και ελευθερίας.»
- «Όλοι οι άνθρωποι αναζητούμε στη ζωή μας έναν φίλο που θα μας αγαπήσει και θα μας σεβαστεί. Αυτό μας δίνει ζωή.»

4. Υπάρχουν σήμερα απαντήσεις που αφορούν στη σχέση πίστης και γνώσης, επιστήμης και θεολογίας, με κριτήρια Ορθόδοξης Θεολογίας; Ή θα συνεχίσουμε ως θεολόγοι να δαιμονοποιούμε τη λογική και το Διαφωτισμό, ως την αιτία των δεινών στο χώρο της θεολογίας;

Γνωρίζουμε ήδη από τον 4ο αιώνα, από την εποχή δηλαδή των μεγάλων Ιεραρχών που σήμερα γιορτάζουμε, ότι για τους Πατέρες, πίστη και γνώση, θεολογία και επιστήμη δεν ταυτίζονται και δεν συγκρούονται. Και τα δύο είναι δώρα του Θεού

στον άνθρωπο. Απαντούν με διαφορετικές μεθόδους έρευνας, σε διαφορετικά ερωτήματα και συμβάλλουν στην αναζήτηση της αλήθειας της ζωής. Όμως η σύγκρουση αυτή συνεχίζεται και στις μέρες μας. Όχι για λόγους αναζήτησης της αλήθειας, αλλά για λόγους διαχείρισής της. Ποιος λοιπόν θα διαφεντεύει τον άνθρωπο; Η Πίστη ή η Επιστήμη; Είναι κάτι που ζήσαμε ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, κατά την περίοδο του Covid, με τραγικά για πολλούς βέβαια αποτελέσματα.

Η έννοια της δημιουργίας στην Αγία Γραφή και στους Πατέρες ταυτίζεται με την αγάπη και την ελευθερία. Ο άνθρωπος και ο κόσμος είναι δημιούργημα της αγάπης και της ελευθερίας του Θεού και όχι του φόβου, της αναγκαιότητας, του ανταγωνισμού και σύγκρουσης των θεοτήτων των Αιγυπτίων και των Βαβυλωνίων. Η αλήθεια αυτή δεν επιβεβαιώνεται και δεν απορρίπτεται επιστημονικά. Βιώνεται και επαληθεύεται εμπειρικά.

Αλλά και για τους μαθητές η έννοια της δημιουργίας ταυτίζεται με την αγάπη και την ελευθερία. Κάθε φορά που καλούνται να διαλέξουν τα ουσιώδη της ζωής τους, για τον άνθρωπο που θα ερωτευθούν, για τους φίλους που θα αγαπήσουν, για τις σπουδές και το επάγγελμα που θα επιλέξουν, διαλέγουν τις περισσότερες φορές αυτό που αγαπούν. Το κριτήριο της κοινωνικής καταξίωσης και της οικονομικής επιλογής συνήθως υποχωρεί και έρχεται σε δεύτερη θέση.

«Αγαπητοί φίλοι, ζούμε μέσα σε ένα όνειρο που τρίζει.

Μα ο κόσμος ο αληθινός είναι ο γιος μας, ο μεγάλος και ο μικρός»

(Σαββόπουλος, Δ. 1979).

Είμαστε εκπαιδευτικοί θεολόγοι, καθηγητές της τριτοβάθμιας, της δευτεροβάθμιας και της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης πάνω από σαράντα χρόνια, που θέλουμε να μεταφέρουμε την αγωνία μιας γενιάς θεολόγων που οραματίστηκαν ήδη από τα φοιτητικά τους χρόνια ένα σύγχρονο θεολογικό λόγο, αναγεννητικό, αγαπητικό, πατερικό, που ξέρει να διαλέγεται με τα σύγχρονα κοινωνικά, πολιτικά και επιστημονικά ρεύματα, προκειμένου να διασφαλιστεί η ελευθερία και η μοναδικότητα του ανθρωπίνου προσώπου, η ακεραιότητα της δημιουργίας και η ενότητα του κόσμου με σεβασμό στη διαφορετικότητα, το σύνδεσμο της ειρήνης. Αυτή είναι η ευθύνη μας. Το οφείλουμε στους μαθητές μας και στους δασκάλους μας, το οφείλουμε στον εαυτό μας.

Στο ερώτημά μας, αν η θεολογία μας μπορεί να αγκαλιάσει τον σημερινό άνθρωπο, η απάντηση μπορεί να είναι καταφατική, αν η θεολογία ξανά σαρκωθεί και βάλει στο κέντρο της ζωής της τον άνθρωπο, χωρίς εθνικούς ή φυλετικούς ή κοινωνικούς αποκλεισμούς. Αν διαλεχθεί με τον άλλο, τον ξένο, τον διαφορετικό. Αν διαλεχθεί με τη γλώσσα της επιστήμης, της φιλοσοφίας, της τέχνης, του πολιτισμού, τη γλώσσα της βαθύτερης εκείνης ανάγκης της ανθρώπινης ψυχής να δημιουργήσει και να μεταμορφωθεί.

Η σάρκωση της αλήθειας για το Θεό και τον άνθρωπο σε κάθε εποχή, κατά τη Βιβλική και Πατερική παράδοση, δεν συνιστά εκκοσμίκευση της θεολογίας, αλλά φανέρωση και πραγμάτωση της αλήθειας μέσα στην ιστορία. Αντίθετα, ο πυρήνας όλων των αιρέσεων διαχρονικά, από την εποχή του Αρειανισμού μέχρι σήμερα,

εδράζεται στην υποτίμηση του ανθρώπινου προσώπου. Εάν δεν εκτιμάς και δεν αγαπάς τον άνθρωπο, φτιάχνεις αλήθειες που τον περιορίζουν, τον αδικούν και τον ευτελίζουν. Αλήθειες χωρίς τον άνθρωπο.

Το μάθημα των Θρησκευτικών, επομένως, ως μάθημα παιδείας για όλους τους μαθητές και όχι μάθημα εξειδικευμένης θρησκευτικής επιλογής, μπορεί να καλύψει τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα όλων των μαθητών σήμερα στο δημόσιο σχολείο, προσφέροντας τις μορφωτικές προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση ελεύθερης συνείδησης κάθε μαθητή και δεύτερον, προσφέροντας τις μορφωτικές προϋποθέσεις που θα σχετίσουν τον μαθητή με το ιστορικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και θρησκευτικό του περιβάλλον. Ένας ρόλος βαθιά παιδαγωγικός στη συνάντησή μας με τον άλλον.

Η εκπαιδευτική μας εμπειρία μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο μαθητής σήμερα δεν μπορεί να μη γνωρίζει και για την Ορθοδοξία και για το Χριστιανισμό και για τα άλλα Θρησκευόμενα, ως αυριανός πολίτης.

Είχαμε τη χαρά, την ευθύνη, αλλά και την αγωνία να ζήσουμε την υλοποίηση αυτής της θεολογικής, παιδαγωγικής και εκπαιδευτικής πρότασης μέσα από τα Νέα Προγράμματα Σπουδών. Το Μάθημα των Θρησκευτικών αληθεύει, χωρίς μονοφωνίες, ανταγωνισμούς, άνευρους συγκρητισμούς και αποκλεισμούς, Όπως έλεγε ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας Αναστάσιος:

«η καλύτερη γνώση των άλλων θρησκειών δεν αποτελεί πλέον γνωσιολογική πολυτέλεια, αλλά προϋπόθεση για να αντιληφθούμε το πολυσύνθετο θρησκευτικό φαινόμενο, τις κατευθύνσεις και τις μορφές που έλαβε η αναζήτηση του Υπερβατικού, του Θεού, στα διάφορα μήκη και πλάτη της γης. Ακόμη, για να προσεγγίσουμε τις πεποιθήσεις, αρχές και παραδόσεις, στις οποίες έχουν θεμελιωθεί η ζωή και ο πολιτισμός πολλών άλλων λαών και έτσι να τους κατανοήσουμε λίγο περισσότερο. Αλλά και γενικότερα, για να δούμε τι διαδραματίστηκε και τι πίστεψε ο άνθρωπος στη διαδρομή της ιστορίας του διευρύνοντας έτσι τις αντιλήψεις μας για την ανθρωπότητα, στην οποία οργανικά ανήκουμε.

Από προσωπική εμπειρία έχω σχηματίσει τη βεβαιότητα, ότι η κατά το δυνατόν αντικειμενική σπουδή διαφορετικών πολιτισμών και των θρησκευτικών ιδεών που τους διαμόρφωσαν δεν απειλεί τη χριστιανική μας πίστη, ούτε υπονομεύει την Ορθόδοξη συνείδηση. Αντίθετα, τη στηρίζει και την ευρύνει. Την κάνει πιο ανοικτή και νηφάλια στην κατανόηση του «άλλου», του διαφορετικού, του παγκόσμιου. Περισσότερο ταπεινή και ευγνώμονα, εφόσον ή χριστιανική μας πίστη δεν είναι δικό μας επίτευγμα αλλά δώρο Θεού. Μας βοηθάει συγχρόνως να αντιληφθούμε το οικουμενικό μας χρέος σ' έναν κόσμο που διατηρεί εξαιρετική πολυμορφία και που εξακολουθεί να διαδραματίζεται και να ποθεί μια ειρηνική κοινωνία αλληλεγγύης και αγάπης» (Γιαννουλάτος, 2003, σσ. 22-23).

«Για την Αναβάθμιση της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα» σήμερα, θα συνεχίσουμε να οικοδομούμε χτίζοντας γέφυρες με τους άλλους. Ο διάλογος για ό,τι

μας ενώνει και για ότι μας χωρίζει, είναι ανάγκη ζωής. Είναι τρόπος να υπάρχουμε εκκλησιαστικά και συνοδικά.

Αναφορές

- Γιαννουλάτος, Α. (2003). *Τχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*. Ακρίτας.
- Σαββόπουλος, Δ. (1979). Τι έπαιξα στο Λαύριο [Τραγούδι]. Στο *Η ρεζέρβα*. ΛΥΡΑ; Αθήνα.